

شانۆی کوردی؛ هەر له دامه‌زراندنی ده‌وله‌تی عیراق تاوه‌کو ئازادکردنی ئه‌و ده‌وله‌ته، ململانیی زۆری له‌گه‌ڵ حکومه‌ته یه‌ک به‌دوای یه‌که‌کانی عیراق هه‌بووه.

خاسیه‌تی هەر هه‌موو حکومه‌ته‌کان به‌رامبه‌ر به‌ شانۆی کوردی ئه‌وه‌بوو؛ ڕیگه‌ نه‌ده‌درا به‌هیچ شتیوه‌یه‌ک شانۆی ولاتی ئه‌وروپی و ته‌نانه‌ت عه‌ره‌بیش بێ‌ته‌ ناو کوردستان و له‌سه‌ر شانۆکانی کوردستان، بۆ بینه‌ری کوردو شانۆکاری کورد، ئه‌زمونه‌کانیان نمایش بکه‌ن.

ئهو حکومه‌تانه، له‌سه‌ر ئاستی وه‌زاره‌تی ڕۆشنییری عیراق و وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده‌ی عیراق سالانه پڕۆژۆکیان له‌گه‌ڵ شانۆ به‌ناوبانگه‌کان هه‌بوو، بۆ ئه‌وه‌ی به‌ره‌مه‌کانیان له‌سه‌ر شانۆی به‌غداو به‌سراو موسڵ نمایش بکه‌ن، وه‌کو شانۆگه‌رییه‌کانی ولیهم شکسپیر.

هەر به‌م شتیوه‌ش، شانۆی عیراقی به‌ره‌مه‌کانی خۆی بردۆته‌ فیه‌ستیقه‌کان و ولاتی جیهان. سیاسه‌تی حکومه‌ته‌کانی عیراق، شانۆی کوردی به‌ته‌واوی له‌ سنووری کوردستان کۆت و به‌ندکردبوو، ئه‌مه‌ش هۆیه‌کی زۆر گه‌وره‌و راسته‌قینه‌ بوو بۆ ئه‌وه‌ی شانۆکاری کوردو شانۆی کوردی گه‌شه‌نه‌کات و نه‌چێته‌ چوارچێوه‌ی شانۆی جیهانی. له‌گه‌ڵ ئه‌م سیاسه‌ته‌شدا، شانۆکارانی عه‌ره‌بی عیراقی زۆر چاک ده‌یانزانی شانۆکاری کورد خاسیه‌تی شانۆی جیهانی پێوه‌ دیاره‌و له‌ ڕۆژنامه‌کان ئه‌مه‌ به‌ بۆیبه‌وه‌ گوتراوه. له‌ دوای ئازادکردنی عیراق هه‌موو ئه‌و سیاسه‌ته‌ چه‌وتانه‌ هه‌له‌شانه‌وه. شانۆی ئه‌ندهر ڕۆهه‌ری ئه‌لمانی وه‌کو ده‌ست پیتشخه‌رییه‌ک بۆ یه‌که‌مین جار له‌

ئەندەر ڕۆهەر په‌نجه‌ره‌یه‌که‌ به‌سه‌ر شانۆی کوردیه‌وه

شانۆ دەریان دەهینن. سالانه دوو تا سێ شانۆگهری بهرهم دههینن، بهلام ریپورتوارهکهی بریتیه له ههموو ئەو شانۆگهریانهی که چهند سالیکی پیتشتر بهرهم هاتوون و بهردهوام لهشارهکان نمایش دهکرتن و ههمیشه گۆرانکاریان بهسهردادیت. شانۆی شارهکانی ئەلمانی داوای نمایش کردنی بهرهمهکانی رۆههردهکهن. ئەوجا چ له پتگهی رۆژنامه بیت، یان له پتگهی پرۆتۆکۆلی تایبعت بیت، شانۆگهریهکان دهفرۆشرینه ئەو شوتینانه، بینهر به بلیت شانۆگهریهکان دهبینن و تهنانهت پرۆگرامی شانۆگهریهکانیش که ئیمه له کوردستان و عیراق بهخۆپایی بهسهر بینهرانی دابهشی دهکهین، ئەوان بهپاره دهیفرۆشن، تهنیا ناوی ئەکتەر و بهشداران نهبیت بهخۆپایی دابهش دهکرتن. که ئیمه له رۆههردووین لهگهڵ ئەکتهرهکان چووین بۆ شاری کۆلن و شاری ولفیسبورگ و شاری مۆرس، بۆ نمایش کردن ئەو بهرهمانهی که داوا کرابوون کارمهندهو هونهرمهندهانی ئەندهر رۆههردوو جۆرن، یهکهمیان بهردهوام بهگریهست کاردهکات، ههرسێ سال جارێک ئەو گرتیهستانه نوێ دهکرتینهوه، دووهمیان ئەوانه که گرتیهستیان لهگهڵ دهکرتن بۆیهک ئیش. مانگانهی هونهرمهندهان له دوو ههزار تا دهههزار یۆرۆیه، واته مانگانهکه له هونهرمهندهیک بۆ هونهرمهندهیکی دیکه دهگۆرێ هونهرمهندهی بهتوانا فههاد فهقی که خهڵکی کوردستانی باکووره و ماوهی چوارده ساله ئەکتهره له شانۆی ئەندهر رۆههرد، لهشاری دیوبورگ دادهنیشی که ماوهی بیست خولهک له شاری میولیتهايم دووره، رۆژانه وهلامی پرسیارهکانی منی دهدايهوه، جار چارهش بهیهکهوه لهبهردهم شانۆکه پياسهمان دهکردو باسمان له شانۆی کوردی دهکرد، که چهند پتویسته ئەو پردی پتوهندییه لهگهڵ شانۆی جیهانی بههستی، فههاد عهشقی شانۆی کوردیه، ههر له پتگهی شانۆی کوردی تاراوگهوه چوو بۆ ئەندهر رۆههرد، ئەو پیتشتر هونهرمهنده نهبوو، ئیستا ئەو له باوهشی شانۆیهکی جیهانی ناوداره، بهلام دهشزانن شانۆی نهتوهکهی زۆر گرنگتره بۆیه یهکیک له خالهکانی پرۆتۆکۆلی نیوان وهزارهت و ئەو شانۆیه ئهوهیه؛ دههینهریک بیته کوردستان و شانۆگهریهک ناماده بکات، پاشان ئەو شانۆگهریه له شارهکانی کوردستان نمایش بکرتن دوا جاریش له ئەندهر رۆههرد نمایش بکرتن. فههاد فهقی بهشپوهیهکی سروشتی خۆی سهپاند. هونهرمهنده ئهرسهلان

میژوووی شانۆی کوردی. پهنجهرهکه بهسهر شانۆی کوردی دهکاتهوه سالی رابردوو، شانۆگهریهکه له سلیتمانی و دوو هونهرمهندهی شانۆیی بانگهیشی فیستیفاله بهناو بانگهکهی پتگهی ههریر کران لایهکهی تری ئەم پهنجهرهیه، ئەم سال له ئادار رووی له ههولپیری پایتهخت کردو بهتهواوی پهنجهرهکه والا کرایهوه رۆبورتۆ چولی خاوهن و داهینهری شانۆی رۆههرد بهیاوهری هونهرمهندهی کوردستانی باکوور فههاد فهقی و کارگپیری شانۆکه خاتوو ریناتا رۆژی ۲۰۰۶/۳/۱۴ پتیمان نایه فرۆکه خانهی نیودهولهتی ههولپیر، ههر له میانهی ئەم سهردانهدا، ریککهوتنامهیهکی میژووویی له نیوان وهزارهتی رۆشنیبری و شانۆی ئەندهر رۆههرد ئیمزاکرا و شانۆیک له مانگی نیسان رهوانهی ئەو شانۆیه کرا. د. رۆبورتۆ چولی هونهرمهندهیکی ئیتالییه، چهپه، خۆی بهدۆستی گهلان و دۆژمنی ئەمریکا دادهنن. بهر له بیست و چوار سال بههاوکاری دراما تۆرگی ئەلمانی هلمۆت شیفهر و نیگارکیش گراف ئەتسارت ئەم شانۆیهیان دامهزراندوو رۆههرد ناوی شوتینهکهیه، تهلاری شانۆکه پیتشتر شوین ههسانهوهی نهخۆشان بووه، وهکو چارهسهرییهکی سروشتی.

تهلارهکه سێ نهۆمه، زۆر گهورهیه رووبهریکی گهورهی داگیرکردوو. دیوی پشتهوهی. بهرزاییهکه دهکهوتنه سهه پارکیکی گهوره، گۆماویکی گهورهی تیدایه، رۆژانی پشوو خهڵک رووی تیدهکهن، لای پیتشهوهی شانۆکه ههر ناو پارکهکهیه، بهلام لهو شهقامهوه نزیکه که دهچیتهوه ناوشاری میوتهايم.

شانۆی ئەندهر رۆههرد سالانه ریپورتواری خۆی ههیه بهشی ههره زۆری ئەگهر ههمووی نهبن، رۆبورتۆ چولی بۆ

د. رۆبۆرتۆ و سیمۆنا

كوردی پتیوسته به دوای وهلامی راسته قینه دا بگه ری، چونکه ئەمه بابە تییکی زۆر گرنگه. له باره ی شیوه ی شانۆکه، له جوولانه وه، له دیمه نه کان، رۆبۆرتۆ چولی ههردوو شتوازی شانۆی لاسایی و شانۆی نوێی پهیرهوی کردبوو، تهنانهت له شیوه دا پاراسایکۆلۆژیای به کارهینابوو. هونه رمه ند ژیلوان تاهیر که ئەندامییکی وهفده که بوو، له گفتوگۆکانماندا وتی، ئیمه له ئەکادیمیای ئەوه مان خویند، ده مانزانی له شانۆی ئەوروپی پاراسایکۆلۆژیای به کاردیت.

ئیمه له دوو شانۆگه ری رۆبۆرتۆ چولی ئەوه مان بیانی له یه که میان. رۆبۆرتۆ چولی خۆی ئەوه ی له بارێکدا به کارهینا، رۆبۆرتۆ ئەو پیره ته واو شه که ته، له بهرچاوی بینه ران شه رابیکی سوور ده کاته ناو رۆژنامه یه ک، پاشان رۆژنامه که ده ق ده کاته وه، سه ره و ژیری ده کات، دوچار، شه رابی ناو رۆژنامه که به ته واوی ده کاته ناو په رداغیتک.

له شانۆگه ری دوو همدادا، مردنی دانتۆن، موهه ریجه کانی سیرک گالیسکه یه کیان هه بوو، هه ندی جار ده رگا کانی گالیسکه که سه ره به خو و به یی هه یچ ده ستیتک یان ئامیریتک، زۆر به توندی ده بوونه وه داده خرانه وه. شتوازی هه ره نوێ له شانۆی رۆبۆرتۆ چولی هه بوو. له شانۆگه ری دۆنا رۆژتیای لۆرکا.

ماله که زویه که ی خواربوو، پیا نوێه ک نیوه ی له قور چووبوه خواره وه، نیوه ی له ده ره وه بوو.

ئهو نیوه ی که قوربوو، کونییکی چه شنی ته نووری هه بوو. سیمۆنا تۆما له ناو ئەو کونه هاتبووه ده ره وه، نیوه ی روت بوو، پاش ئەوه ی خۆی جوان کرد، پاشان سه یوانه که ی کرده وه، ماوه یه کی زۆر سه یوانه که ی

ده رویتش که سه ره وکی شانده که بوو، داوا یه کی ره سمی له وه زاره تی رۆشن بیری به وه، پیتشکه ش به رۆبۆرتۆ چولی کرد بۆ ئەوه ی ده ره ی نه ری ک دیار بکه ن تا وه کو له کوردستان به ره مه یکی شانۆیی ئاماده بکات، به یه ک دپیر رۆبۆرتۆ وتی: له گه ل فه ره اد قسه بکه ن. ئەوه بوو شه وی ۲/۳۰ ماوه ی سنی سعات گفتوگۆمان له گه ل فه ره اد کرد له باره ی پرۆژه ی؛ شانۆگه ری (زه ماوه ندی خوین) وه بیتگومان ئەمه ش هه نگاوی سیتی به مه له ریککه وتنامه که که نیاز وایه له ماوه یه کی نزیکدا جتی به جی بکریت.

ئایا شانۆی کوردی سوود له ئەزمونه کانی شانۆی ئەندهر رۆهه ری ئەلمانی ده بیینی؟ ئەمه پرسیا ریتیکی زۆر گرنگه، پتیوستی به کۆمه لێک وه لام هه یه تا وه کو مانای راسته قینه ی ئەو پتیوه ندی به دیار بکه ویت. ده کری سهره تا له دروشمی شانۆکه ده ست پی بکه یین. دروشمه که «بروانه ویتنه که» وه کو دیاره له نیشانه کانی هاتووچۆ وه رگی راه که نیشانه یه کی جیهانی به. دروشمه که تیری دوو ریتیگی تیدایه، یه کی کیان راست ده روا، ئەوه ی دیکه یان رووی له چه په، زه مینه که شی ره نگی شینه. من که لیتره بووم وا راقه ی دروشمه که م کرد: شانۆی ئەندهر رۆهه ر راست ده روا و بۆ لای چه پ لاده دا، ئەسه لان پتی وتم: ئەندهر رۆهه ر له ریتیگی راست لاده دا. من نه متوانی قسه له سه ره ئەو بابته بکه م، هه ستم کرد ئەمه وه لامی کی ره وان، واته له بهر کراه، که شانۆگه ری به کانم بیانی، یه که سه ره دروشمی ئەندهر رۆهه رم، به بی ره اته وه زانییم که شتیتک هه یه، ئەو شانۆیه هه یچ جو ره جیا وازی به کی له گه ل شانۆی ئەوروپی نه بوو، ئەوه ی من به کاسیت و (CD) بی نی بووم، له رووی هونه ری به وه جیا واز نه بوو.

فه ره اد فه قی پتی وتم شانۆی ئەندهر رۆهه ر له ریتیگی راست لاده دا. له شانۆگه ری به کانی ئەندهر رۆهه ردا ده ق ئاماده یی ته واوی هه یه، ماوه ی شانۆگه ری به کان دریتن له دوو سعات تا وه کو دوو سعات و په نجا خوله ک ده بن، له هه ندی کیان ده ق هه ر زۆر زال بوو. من گرفت ی زۆرم هه بوو تا وه کو له دو اندنه کان بگه م، کاک ئی حسان په یام نیتری کوردستان TV له دانیشتنی کدا وتی دو اندنه کان زۆر به هیتن، یه که سه ره پیم وت: ئایا له گه ل جوولانه وه شتی وه که ده گونجی وتی: نه خیر، ماناکان پتی چه وان ه ی یه کن.

یه که سه ره زانییم ئەمه یه کی که له جیا وازی به کان، شانۆی

پازده خولهک وهکو شازادهی بچکۆله، دوو ساعات و په نجا خولهک وهکو دۆنا رۆزیتا.

ئه کتسر له شانۆی ئەندەر رۆهەر دوو وهچه بوو، وهچه یه کیان گهنج بوون له کوران و له کچان، دووهمیان له تهمه نی سی سالی تاوهکو په نجا سالی ده بوون، ئەکتەری پیریان نه بوو، رۆبۆرتۆ چولی تاکه پیری ئەو شانۆیهیه تهمه نی نزیکه هفتا و پینج سال ده بیت، به لام له توانای جهسته بی هیچی که متر نه بوو له ئەکتەر به تهمه نه کان. ئەکتەر ناو دارهکانی رۆهەر به گۆتهی فه رهاد فه قی ئەم هونه رمه ندانهن. پیزا فۆن دیا بیک، ئەلبیرت بۆرک، رۆزماری برۆیشا، فه رهاد فه قی، کلاوس هرتسۆک، فایپۆ مه لینه دز، ماریانویمان، شته فن رۆیبه ر، فۆلکه و رۆز، روه پرت زایدل، سیمۆنا تۆما هاوسه ری د. رۆبۆرتۆ چولی، دۆرتۆ لینته ر. دراما تۆرگی هۆلمه ت شیفه ر، دیکۆرکیش گرالف ئەتسارت هاپن، روه ناکی رۆژدی ئالیی، جل و به رگ هانک شتورک، دهنگ فرانس دومسیسوس و گرت پۆسنی، یاریده ده ری دهره ینه ر تۆماس گۆرگن. شانۆی ئەندەر رۆهەر وهکو ته لاریک زۆر مه زنه کارگهی ئاسنگه ری و دارتاشی و کاره باسازی و به رگدرووی تیدایه. کۆگایه کی زۆر مه زنی تیدایه که دیکۆرۆ جل و به رگ ئیکسواری شانۆگه ریبه کانی تیدا هه لده گیرئ، بۆ دووباره کردنه وه لهو شارانه ی که داوا ده کرین بۆ نمایش کردنه وه.

فیهستیه ئالی ریگهی حه ریر به کیکه له فیهستیه ئاله گرنگه کانی ئەلمانیا، شانۆی ئەندەر رۆهەر سازی ده کا. ئەم شانۆیه نه ریتی خۆی هیه په یوه ندی به گه لان و ولاتانی دیکه وه هیه خۆی کۆت و به ند نه کردوه له سنووری ئەلمانیا، ئەندەر رۆهەر به شداری کردوه له فیهستیه ئالی فه جر له تاران و له سه رده می رژی می دیکتا تۆری به غدا پیته ندی کولتووری هه بووه و تاوه کو ئیستاش له گه ل ئیران به رده وامه، که ئیمه له وی بووین خاتوو لاله نماینده ی کولتووری ئیران مبه وانی ئەندەر رۆهەر بوو له راستیدا ئەم شانۆیه و خاوه نه که ی رۆبۆرتۆ چولی له رووی هونه ریبه وه په نجه ره یه کی مه زنه به سه ر شانۆی کور دیبه وه، ئەگه ر به وردی له بنه ما هونه ریبه کانی ئەم شانۆیه بکۆلینه وه، بیکومان سوودی زۆر به شانۆی کوردی ده گه یه نی له رووی هزریشه وه، ئیمه هه ر به جیاواز ده مینه نه وه، ته نانه ت ئەگه ر د. رۆبۆرتۆ دۆستیکی هه میشه یی ئەم ریکاش بیت، چونکه له بنچینه دا

به ده سه ته وه گرت، ئەم دیمه نه وهکو وینه یه کی په مزی ناماقول واتای زۆری ده گه یاند. له شانۆی ئەندەر رۆهەر دیمه نی هونه ری شیوه سازی و دیمه نی لاسایی هه به، هه ندی جار، له به ک شانۆگه ری دا هه ردوو ئەم شیوازه به کار ده هینی.

دیکۆر له شانۆگه ریبه کانی رۆبۆرتۆ، زۆر ساده یه کورت کراوه یه، ئاماژهی خۆی هه به، ئەو زۆر پشت به نمایشی ئەکتەر ده به ستی، ئەکته ره کان جه سه ته یان زۆر به هه یزه، ماندوو بوونیان پیوه دیار نییه.

کاری ره وان «ارتجالی» به کیکه له خه سله ته کانی ئەم شانۆیه، فه رهاد ده لیت: ئیمه ئەو شانۆگه ریبه کانه که دووباره سی باره نمایشان ده که یه وه، هه میشه گۆرانی تیدا ده کری، په نگه هه ندی جار زۆر جیاوازیش بیت، که سایه تی لیبۆک «مه رج» له زۆریه ی شانۆگه ریبه کانا بوونی هه به، ئەگه ر ته وای شانۆگه ریبه که له سه ر ئەو بنچینه یه دروست نه کرابیت، له شانۆگه ری شازاده ی بچکۆله و شانۆگه ری مردنی دانتۆن به ته وای له سه ر بنچینه ی لیبۆک دارپێژاو بوون.

ده قه شانۆیه کانی ئەندەر رۆهەر به گشتی جیهانین، بریکیشان ئەلمانین، ئەو ده قانه هه رگیز وهکو خۆیان نمایش ناکرین، به لکو کاریان له سه ر ده کری و به شیوازی نوێ نمایش ده کرین، له رپپۆرتواری مانگی نیسان که ئیمه به شداریان تیدا کرد ده قه کان به گشتی بابه تی ئەم نووسه رانه بوون. ئارته رمیلله ر، سۆفۆکلیس، لۆرکا، جوړج جوخنه ر، برتۆلد برپخت، له رپپۆرتواری مانگی نیسان «۲۱» نمایش شانۆی هه بوو له «۵» شار جگه له میوله ایم پایته خت.

ئەندەر رۆهەر. ماوه ی نمایشه کان له به ک ساعات و

کولتووره که مان جیاوازه، ئیمه لهوئی زۆر به روونی باسمان لهو جیاوازییه کرد. هونه رمه ند فه رهاد فهقی و هونه رمه ند کرمانج بیدل له مملانی تیدان له گه ل هه ندیک لهو شانۆکاره کوردانه ی نهو ولاته که ده یانه وی نهو جیاوازییه وه کو بابه تیکی بیانی نیگه تیف بورووژین کرمانج که نه ندامیکی وه فده که مان بوو ههروهه ریکه خه ری بانگه یشت کردنی وه فدی رۆهه ر بوو بۆ کوردستان ئه رک و ماندوو بوونی زۆری چه شت تا وه کو نهو پردی پتوه ندیییه ی نیوان نه نده ر رۆهه ر و وه زاره تی رۆشنبیری دروست بوو. به پیتچه وان وه نهو شانۆکارانه ی نه لمانیا ده یان توانی نهو پردی پتوه ندیییه به شیوه یه کی دیکه دروست بکه ن که له گه ل میزاجی نه وان بگوئجی له هه مان کاتدا ده بووه به ره چه دانه وه یه ک بۆ سیاسه تی نه نده ر رۆهه ر، له سیاسه تی جهنگی نازادکردنی عیراقد. نهو دی که رووی دا به ته وای جیاوازه، نه نده ر رۆهه ر له دوا ی نازادکردنی عیراق، په نجه ره یه ک به سه ر شانۆی کوردیدا کرده وه. فه رهاد به راشکاوی پیتی وتم:

د. رۆبۆرتۆ چولی و شانۆی نه نده ر رۆهه ر له گه ل نازادکردنی عیراق بوون، به لام به شیوه یه کی سیاسی به رای من، نه م سیاسه ته ش، ره نگدانه وه ی سیاسه تی نه لمانی بوو به سه ر شانۆی نه نده ر رۆهه ر.

ئیمه له کوردستاندا مافیکی ره وای خۆمان بوو، به شداری له رووخاندنی رژی می دیکتاتۆری سه دام حوسین بکه یین، به هه مان شیوه، له سه رمانه ره چاوی سیاسه تی ولاتانی دیکه ش بکه یین، له باره ی دۆسه ی جیهانی بۆ رووخانی نهو رژی مه.

ئییستا، دوا ی نازادکردنی عیراق، بۆ ئیمه ی شانۆکاران زۆر گرنگه نهو سنوورانه که پیتشتر زۆر توند داخرا بوون، نه مپۆ به سه ر شانۆکه ماندا بکرتنه وه، نه نده ر رۆهه ر ده یه وی به هه موو لایه کدا بلاوبیتته وه، نه وه ش مافی نه وان، جگه له وه فدی ریکه وه تنامه که د. رۆبۆرتۆ، هونه رمه ند عادل هه سه ن و هونه رمه ند محه مه د عه لی نه تروشی له دهۆک، هاوکات له گه ل سه ردانه که ی ئیمه، بانگه یشتی شانۆکه ی کردبوو، نه وه ی من هه ستم پیتی کرد، نه نده ر رۆهه ر نایه وی خۆی کۆت و به ند بکات، نهو هه میسه ده یه وی به نازادی خۆی کار بکات، له به ر نهو هه گرتی له گه ل وه زاره تی ده ره وه ی نه لمانیا هه بوو، نه وه شی له کۆبوونه وه، به راشکاوی به ئیمه راگه یاند و وتی: جاری وایه! دلنیاتان ده که مه وه که رۆژه لدی.